

Benedikt Stay (1714-1801)

Glas latinskog pjesnika stekao je Benedikt Stay prije svega svojim didaktičkim epovima. U prvom *Philosophiae versibus traditae libri VI (Filozofija izložena u stihovima, 6 knjiga, Venetiis 1744)*, - u kojem je u 11229 heksametara »izložio sistem Descartesove filozofije i fizike, proširujući ih mjestimično rezultatima Galilejevih, Keplerovih i Newtonovih otkrića«¹ prožimajući ih i usklađujući s kršćanskom naukom crkve. U drugom, daleko obimnijem (24227 heksametara), *Philosophiae recentioris versibus traditae libri X (Novija filozofija izložena u stihovima, 10 knjiga)*, u suradnji s Ruđerom Boškovićem »obradio je« Newtonovu filozofiju s teorijom sveopće privlačnosti i optičkim istraživanjima.

Ali prije nego se Benedikt dao na pretakanje filozofije u stihove, ispjevao je on šest prvih pjevanja jednog epa u kojem je opjevao Alessandra Farnesia i njegovo zauzeće grada i luke Oostende. Neke dijelove toga epa recitirao je on svojim prijateljima iz književnoga kruga koji se okupljao u kući Marina Sorkočevića, te su se oni divili zrelosti njegove poezije. U jednom govoru Marko Pucić ističe kako je Benedikt Stay već kao dvadesetogodišnjak uživao glas vrsnog latinskog pjesnika i izvrsnog poznavaoča govorničtva, filozofije i matematike, ne samo u svom rodnom Dubrovniku nego također u Mlecima i Rimu.² F.M. Appendini, kojem su bili poznati Stayevi rani pjesnički radovi (tj. sve što je ispjevao prije epa *Philosophiae versibus traditae libri VI*, premda je i njega Stay ispjevao prije svoje dvadeset osme godine), ističe jasnoću i ozbiljnost iskaza, odmjerenu i istančanost osjećaja, kao i izbrušenost stiha.³ Od tih Stayevih ranih radova, kojima naslove ne navodi ni F.M. Appendini, u rukopisu br. 397 Naučne biblioteke u Dubrovniku nalaze se dvije pjesme ispjevane u elegijskom distihu. Rukopis je imao tri dijela, a svaki dio svoju paginaciju.⁴ Prvi dio rukopisa ne nalazi se više u sklopu spomenutog manuskripta. Drugi dio sastoji se od 8 folija formata otprilike 20 cm X 28,5 cm. Na šarenom kartonskom omotu, s kojim je svaki dio spojen prošivanjem, stoji *Benedicti Stay Carmina*, a taj naslov vjerojatno se odnosio na sva tri dijela rukopisa. Drugi dio sadržava pjesmu *De eloquentia, elegia*, na 13 stranica (stranice 14-16 su prazne). Ovo je autograf, odnosno prvi koncept Stayeve pjesme. Teško je utvrditi i sam broj stihova, jer su mnogi distisi ili dijelovi stiha dopisani sa strane. Neki od tih dopisanih stihova sa strane su umjesto onih koji su u tekstu precrtani, a neki su varijante (što rječito govori iskaz onih stihova što se nalaze u koloni teksta pjesme i onih što su pored njih postrance dopisani), a neki pak distisi što se nalaze na istoj stranici izvan kolone teksta pjesme nadaju se kao dopune ili pak neka manja proširenja. Ovaj je rukopis veoma interesantan jer pruža određen uvid u Stayevu pjesničku radionicu.

Treći dio rukopisa (*Br. kat. rukop. 397/3*) također ima osam listova istog formata i paginirane su samo neparne stranice, brojevima od 3 do 15. Na prvoj stranici stoji:

- 1 Vratović, V.: *Benedikt Stay* u knjizi *Hrvatski latinisti*, sv. II, Zagreb 1970, str. 352
- 2 Usp. *Esercizio accademico sulla morte di Monsig. Benedetto Stay insigne filosofo e poeta, tenuto l'anno 1802. nel Collegio delle scuole pie in Ragusa dagli scolari della rettorica e dell'umanità*; Ragusa, Delle stampe di Antonio Martecchini, 1802, str. IV-V.
- 3 Usp. Appendini, F.M. *Notizie storico-critiche sulle antichità, storia e letteratura de' Ragusei*; Ragusa, Dalle stampe di Antonio Martecchini, 1803, str. 161-162.
- 4 To zaključujem po tome što se na jednoj pjesmi nalazi signatura *Br. kat. rukop. 397/2*, a na drugom *Br. kat. rukop. 397/3*, a prema praksi morala je biti i oznaka *Br. kat. rukop. 397/1*.

Benedicti Stayi / Carmen - sic! - i signatura rukopisa, naredna je stranica prazna, a tekst pjesme *Poeta dicto vale Musis ad graviora studia se confert* nalazi se na stranicama 3-15. Uz posljednji stih stoji broj 284, što odgovara sveukupnom broju stihova. Uspoređujući grafije ovih dvaju rukopisa, iako one na prvi pogled izgledaju veoma različite, usudio bih se reći da je i ovaj dio rukopisa *autograf*, odnosno pjesnikov prijepis »učisto«. U to me osobito uvjerava identičnost grafije karakterističnih grafema, kao što su /s/ u svim pozicijama, pa /d/, /p/, /q/, /f/, /i/ itd. Pjesma je, kako se iz samog sadržaja vidi, nastala neposredno prije rada na epu *Philosophiae versibus traditae libri VI*. Prilikom prepisivanja pisac je ispustio tri distiha (41s, 147s i 245s), a zvjezdicom je označio gdje je njihovo mjesto u tekstu, dok je njih dodao na dnu stranice. U grafiji pjesnik se drži onodobne dubrovačke norme upotrebljavajući često grafem /y/ za fonem /v/, često upotrebljava malo slovo umjesto velikoga i obratno, i sl.

Uz to me osobito uvjerava identičnost grafije karakterističnih grafema, kao što su /s/ u svim pozicijama, pa /d/, /p/, /q/, /f/, /i/ itd. Pjesma je, kako se iz samog sadržaja vidi, nastala neposredno prije rada na epu *Philosophiae versibus traditae libri VI*. Prilikom prepisivanja pisac je ispustio tri distiha (41s, 147s i 245s), a zvjezdicom je označio gdje je njihovo mjesto u tekstu, dok je njih dodao na dnu stranice. U grafiji pjesnik se drži onodobne dubrovačke norme upotrebljavajući često grafem /y/ za fonem /v/, često upotrebljava malo slovo umjesto velikoga i obratno, i sl.

Treći dio rukopisa (fol. 39v) također ima osam listova koji formiraju paginirane su samo neke stranice, brojima od 3 do 15. Na prvici stranici stoji:

1. Vitoris V. Bessanti Stai u katedra Hvaritae habitans, et. II. Jaganos 1970, str. 272.
2. L'ep. Benedicto traditae versibus de Philosophiae traditae versibus et poemata, t. 1, anno 1802, vol. Collegii della scuola per la lingua latina, traditae et illustratae, pag. 101-102.
3. L'ep. Benedicto traditae versibus de Philosophiae traditae versibus et poemata, t. 1, anno 1802, vol. Collegii della scuola per la lingua latina, traditae et illustratae, pag. 101-102.
4. L'ep. Benedicto traditae versibus de Philosophiae traditae versibus et poemata, t. 1, anno 1802, vol. Collegii della scuola per la lingua latina, traditae et illustratae, pag. 101-102.

*Poeta dicto vale Musis
ad graviora studia se confert,
elegia*

Vos o Pieriae rupes et vos iuga Pindi
 Tuque o Castaliae vena perennis aquae
 Montibus Aoniis quam Pegasus extudit olim
 Calce ferox dura protinus ex silice
 Et vos Aoniae, doctissima turba, sorores
 Quas colui toto pectore sollicitus,
 Nam me complexum gremio fovistis amico
 Et vultu vestris dulciter uberibus
 Lactastis puerum, si vos in flore iuventae
 Si studiorum ipso in limine destituo 10
 Parcite, non ego nunc (testor quaecumque deorum
 Sancta colunt vates numina, vosque deae
 Latonaequae genus Phoebum, Bacchumque bimatrem)
 Non ego nunc vestro vertice digredior
 Pertaesus longaeque viae durique laboris
 Turpiter ut cessans otia longa teram
 Molliter et recubem secreta solus in umbra,
 Vespere ceu pastor segnis ad aetherios
 Lumina convertens tractus et sidera nunc huc
 Nunc illuc tacitis dispiciens oculis. 20
 /p.4/ Septa iacent armenta, nihil quarum indiget usus
 Ipse parat rerum gnavus et experiens,
 Illa sed specie et studio lactatus inani
 Otia stelliferae tempore noctis agit.
 Non haec mens, divae, sed enim sapientia thyrsos
 Acri percussit cor mihi, vimque animo
 Caelestem inspirans, rerum perquirere causas,
 Et duce se magnum carpere iussit iter,
 Cantuque et choreis, dulcique Helicone relicto
 Obscurum Sophiae per nemus indugredi, 30
 Docta ubi naturam scrutatur diva latentem et
 Ingenio res acri eruit omnigenas,
 Et puris praecepta haurit de fontibus, unde
 Instituat mores atque animos hominum.
 Diva ingens, Iuno, cui maiestate serena,
 Cui cedit roseo frontis honore Venus,
 Non illam crinalis acus, non pectinis usus
 Excolit, aut mitra aut fasciolae aut strophius,
 Cara nec Assyrio gestat fucata veneno

Vellera, nec serum tenvia fila gerit. 40
 Caesaries inculta iacet per colla, neque umquam
 Aut Myrrhae aut tepidi vim patitur Chalybis¹
 Candida neglecto velat dea corpus amictu,
 Nec faciem et formam quaerere cura subit,
 Vestigare altas rerum et cognoscere causas
 Cura est et verum nocte dieque sequi,
 /p.5/ Diva praei, gradior tua per vestigia, meque
 Toto animo totum confero ad haec studia
 In quibus exerces tete, comes additus una,
 Scrutabor naturae intima consilia, 50
 Et via praeruptis quamquam sit rupibus atque
 Horrida multivagis sentibus ipse tamen
 Omnia dura feram, praesens dura omnia vincam
 Qualibet obnitens te duce ferre pedes²
 Qua = me = cumque voces tecum dea nec mora tardat
 Dummodo propositum consequar, ulla metu.
 Nam nil dulcius est, segni quam plebe relicta
 Metiri caelos, aériasque plagas,
 Et lunae callere vices et fulgida certa
 Unde habeant ortus sidera, et unde obitus, 60
 Et cum roscida nox bigis percurrit Olympum.
 Cuncta silent, tacito somnia nigra pede
 Circumerrant, passimque artus, et inertia corda
 Occupat ignavo lenta sopore quies
 Pervigili cura caeli spatia ampla sereni
 Displicere, et sedes ire per aetherias.
 Scilicet ipsa tuas aptans lateri miti pennas,
 Queis caeleste queam carpere tutus iter,
 Ipsa manu facilis pavidum per singula duces.
 O nox, o oculis dulcia visa meis! 70
 /p.6/ Illic formosa ingrediari penetralia lunae,
 Nuda meis et erunt omnia luminibus.
 Fulgida quod maculis, noscam, suffuderit ora
 In lucem et vulgi somnia ficta feram.
 Pallida cur pluvias cur nunciet alba serenos
 Illa dies, ventos ignea curve ferat,
 Amissoque illa certis quae causa diebus
 Contineat tacitam lumine comperiam.
 Nam quod te furtim nocturno tempore, Phoebe,
 Dulcis amor gyro devocet aereo, 80
 Dulcis amor longe sub Latmia saxa releget
 Formosi ut pascae Endymionis oves
 Et videas gelida puerum sub rupe cubantem
 Molliter, di, totum perdita amore animum!
 Ah, totas flammis immitibus usta medullas,
 Somnia sunt silvis edita Pieriis.

- 1 Ovaj distih prepisivač je ispustio, pa ga je naknadno dopisao ispod teksta na istoj stranici, a njegovo mjesto je označio zvjezdicom. Isto je učinio i s distisima 147s i 245s.
- 2 U tekstu stoji *pedesro*.

Somnia sunt toto vates quae plurima caelo
 Monstra ferunt fixis lucida sideribus
 Errare atque hominum formas, formasque ferarum
 Ingentes, chelis scorpion horrificis, 90
 Immanesque ursas ardenti et corde leonem
 Et canis igniferum sidus, et aurea ovis
 Vellera Phrixiae fulgentem et Orionis ensem
 Humidaque hydrochoi claustra comamque tuo

/p.7/ Decerptam capiti Beronice, sidus ut illa
 Formosum aetheriis fulgeret in spatiis.
 Haec ridens commenta vigil positusque nitentum
 Astrorum et varias persequor ipse vias.
 Nec mihi caelestem quamvis sol igneus orbem
 Corripiat flammaram undique diluviem 100
 Immensam effundens, perstringat lumina, cursus
 Quin valeam praesens inspicere iisque suos;
 Illa velut regina avium per inane reductis
 Tendit iter pennis, et magis atque magis
 Vi nitens caeli alta petit, dum nubila cursu
 Ardua transcurrat praepete, ut inde oculos
 In solem defixa acres, pelagus contemplari,
 Illud inaccessae lucis, et illa queat
 Fulgura, quae magni longe ad latera ultima mundi
 Perpetuis radiorum imbribus aucta volant. 110

O vos insani Vates, o pectora coeca!
 Vestra quidem densis lumina sol tenebris
 Offudit falso in vulgus qui spargitis illum
 Ferri quadriiugis per spatia ampla rotis,
 Et quem (cedit enim nostris e montibus alnum
 Ferre diem sero vespere ad antipodas)
 Tethyos in gremium descendere flumine largo
 Ut madidos sudore abluat omnis equos.

/p.8/ Dant saepe in fluctus illi ros undique amarum
 Spargitur altis thimnitibus† ampla sonant 120
 Caerula, mirantur Nereides, et chorus omnis
 Phoci, atque undisoni caetera turba maris;
 Ista quidem stultorum animis atque auribus apta
 Ante Phocum pueris credula narret anus.
 Me res scrutari fuco procul ablegato,
 Inque sua verum cernere luce iuvet,
 Noscereque haec magno passim tot didita mundo
 Concrerint quies nam corpora principii,
 Quois coeant vinclis et se fugiantque petantque
 Totque inter constant irrequieta vices. 130

Quid numerus, varia quid possit forma figura,
 Quid varium vario momine³ pondus agat,
 Quas genitor leges quae rebus foedera sanxit,
 Quid pluviam campis cogit in aeriis,

3 U tekstu je stajalo *nomine*, pa je precrtno i postrance napisano *momine*, s naznakom mjesta u tekstu.

- Quid creat immani certantes turbine ventos,
 Aetheris horrendum cur domus alta tonet,
 Aerias qui pingat aquas sol lumine, quae vis
 Cana rivis cogat vellera, quaeve gelu?
 Unde tremor terris qua vi tumefacta residat
 In se iterum inque imis aestuet unda vadis. 140
 O dulces Sophiae curae, quis o dea, nunc te
 Queis ego te cumulem laudibus omnigenam
 Quae rerum segetem, quae flumina notiarum
 Tanta veris, tantas pectore divitias
 /p.9/ Quae fundis, non ista quidem, tam grandia certe;
 (Pace tua liceat dicere Calliope.)
 Phoebea quamvis lauro vescantur et ore
 Pleno Parnassi flumina sacra bibant.
 Non vates umquam tetulerunt lucis in oras
 Alter Parnassi detulit e nemore 150
 Nescio quae portenta hominum, longoque timendos
 Serpentum caudarum agmine terrigenas
 Coeumque, Iapetumque, et centimanum Aegaeona
 Scilicet ut caeli Pelion esset iter
 Ter super Ossam ausos imponere Pelon, Olympum
 Ter frondosum Ossae involvere verticibus,
 Aggressosque Iovem superis detrudere regnis.
 At pater irato fulmine praecipites
 Ut luerent fatale nefas deiecit in ima
 Tartara et aeternis involuit tenebris. 160
 Herculeas alter laudes, et fortia clavae
 Audax Pegaseo e flumine facta bibit.
 Inde canit ferro superatamque ignibus hydram,
 Et pulsas rauco murmure Stympthalidas.
 Praeruptis, ut aprum heros in scopulis Erimanthi
 Straverit, ut cervam fixerit aeripedem,
 Aurea per densam tollentem cornua silvam;
 Quin etiam stimulis actus Apollineis
 Lustrat Aventinos colles, et sanguine sparsa
 Monstrat saxa tuis horrida funeribus. 170
 Infamis latro, furto qui laetus inani
 Ausus es abreptas claudere rupe boves.
 /p.10/ Ille autem fictos pastorum dicere amores
 Septem disparibus gaudet arundinibus,
 Capripedesque canit Faunos et Pana bicornem,
 Errantesque altis montibus Oreadas,
 Demersum nunc plorat Hylam, pueroque cientem
 Amisso lacrimas Amphytrionidem.
 Nunc Narcisse, tuos ignes tua funera cantu
 Explicat, aesculeis abditus in latebris. 180
 In nitido dum fonte tuam formam aspicias et fons
 Ignarum blandis tardat imaginibus,
 Et gemitus et crebra iterat suspiria, tristi et
 Carmine largifluas saepe refert lacrimas;

Teque, suis ultro compellat vocibus; ah quid,
Quid tardo aspectas lumine fontis aquarum?
Ah nimium ne crede puer fallacibus undis!
Quid turbas largis perditae aquam lacrimis?
Aut nihil est quod amas, aut te tua ludit imago?
Illa quidem ludit, aspicias illa fugit

190

Fonte oculos simul avertis, protinus at si
In fontem vertis lumina, et illa redit.
Ille tamen perstat, caris divellier undis
Nec potis est illum perditus urit amor.

/p.11/ O quoties visae deceptus imagine formae,
Ulnis est vanam concipere⁴ ausus aquam
Et frustra studio tabescens totus inani,
Et largis frustra fletibus ora rigans
Pallescit, frigetque artus victusque dolore,
Paullatim ad terram defluit exanimus.

200

Ah puer infelix, ergo te mersit acerbo
Funere, et extremis luctibus implicuit
Illa tui species oris pulcherrima? Totam
Illa tibi mentem surpuit, illa animam?
At solamen habes lethi, tua funera maestae
Flerunt turbatis Naiades thalamis.

Te Fauni flevere puer, Dryadesque puellae,
Te flerunt sparsis crinibus Oreades,
Nec ferruginea, manes delatus ad imos,
Innasti infelix flumina nigra rate;

210

In florem nam versa vigent tua nomina, tuque
Pandis purpureas tempus in omne comas
Et pandas oro, nempe immatura maerentum
Formosi capitis funera tale decus.

/p.12/ Quare, sive imis habitere in vallibus, alto
Seu lenem ad Zephyrum degere colle velis,
Seu potius veteris studii memor abdita rauco
Qua pede luciduli fluminis unda fugit,
Usque precor tibi parcat hiems, tibi noxius imber,
Et tibi Phoebeas arceat umbra faces;

220

Nec tibi decutiat rorem pecus, aut Caper obsit
Improbis, aut quae te bucula dente secet.
Formosum carpat formoso molliter ungui
Candida seu Nais, candida sive Dryas.

Nec vates et plura canunt, quae stulta vetustas
Obscuris olim protulit a tenebris,
Ut mentes hominum studio lactaret inani,
Ut tarda excoleret dulcius ingenio

Qua propter laudanda virum manus incluta, quae se
Pegasidum nugis fortiter expediens

230

Ad maiora animûm confert vestigia calcans
Lucida, quae proles fervida Nicomachi

4 U tekstu *conipere*.

Olim per salebras perque altis aspera saxis
 Culmina, et hirsutis per loca senta rubis
 /p.13/ Non sine largifluo pressit sudore obniti
 Aegre vix ducens pectore anhelam animam
 Sed manus illa etiam laudis dignissima virtus
 Fervida quam stimulis carpere adegit iter
 Quod nulli veterum tentarunt, ille reclusit
 Ille vir ingenio maximus, ille sibi 240
 Caerulei tantum plaudunt quo cive Britanni
 Mente acri quod res protulit eximias,
 Plurimaque invenit princeps, non illa Latinis,
 Non prisca unquam cognita Graiugenis.
 Dignus ob haec longa late inclarescere fama
 Et ferri volitans docta per ora virum.
 Quem sequar obfirmansque animum contendere pergam,
 Qua me magna viri gloria praegreditur.
 At vos Aonides, quamquam procul ablegatis
 Carminibus vestris avocer a studiis, 250
 Parcite femineis, neque enim causa ulla, querellis
 Atque omnem, si qua est, pellite maestitiam.
 Nam mea Socraticas cum mens conceperit artes,
 Naturamque acie inspexerit omnigenam
 Rursum Pierias scandam pede fervidus arces,
 Parnassi rursus flumina sacra bibam,
 Unde olim dios latices hauribat Homerus
 Cum cecinit muris acta sub Iliacis
 /p.14/ Praeliaque Atridasque, et diis genitum Pelidem.
 Scilicet, ipse novis rebus et eximio 260
 Instructu ornatus Doctrinae, numine Phoebi
 Percitus altisono carmine magna canam,
 Queis mage notescat virtus mea, queis mage vestra
 Ingens sit late gloria Calliope,
 Atque redux vobis longo post tempore Musae
 Debita pro meritis munera persoluam.
 Ut fons ille vagum salsae genus Amphitrites
 Depulsus canae matris ab uberibus,
 Irrepens terra secreta in viscera, sese
 Lentus agit tacito per loca caeca pede, 270
 Donec post mille ambages, post mille viarum
 Anfractus montis culmina ad alta venit,
 Atque inter quercus et amantes ardua fagos,
 Exesso rupis prosilit e latere,
 Murmure dei rauco per levia saxa volutus
 Mutum per vallis concava carpit iter,
 Sed mox vel nivibus tepido iam vere solutis,
 Auctus, vel pluviis imbribus, accelerat
 Turgidior cursum, magis ac instructus aquarum
 Auxiliis rapida iam sonat amnis aqua, 280
 Et densa undarum per campos agmina volvens
 Spumeus in ponti caerulea praecipitat,

Admirans gnatum reducem tot fluctibus auctum⁵
Excipit aequoreo laeta parens gremio.

Stara Grčka

Priredio Pavle Knezović

Olimpija u mitu

Žedam je bilo ogrižata vatra protuštrijue, zrakao
vrtijoua nua pedmet, a pedestri obročia maza.

Mitska povijest govori nam o Olimpiji kao o boginji koja je ljubiteljica kopa i posjedovao velika bogstva.

Olimpija je bila boginja koja je ljubiteljica kopa i posjedovao velika bogstva. Ona je bila boginja koja je ljubiteljica kopa i posjedovao velika bogstva. Ona je bila boginja koja je ljubiteljica kopa i posjedovao velika bogstva.

Teveo D. Štulin

je: Pelopa i njegove potomke, a za to se zna da je Peloponoz bio protivnik Eneomaha. Peloponoz je bio protivnik Eneomaha. Peloponoz je bio protivnik Eneomaha.

Olimpija u prazni historije

Područje Olimpije bilo je naseljeno već u 2. tisućljeću prije Krista. Područje Olimpije bilo je naseljeno već u 2. tisućljeću prije Krista. Područje Olimpije bilo je naseljeno već u 2. tisućljeću prije Krista.

5 Na početku je stihaj stajalo *Et gnatum admirans reducem*, potom su prekrizene prve dvije riječi, kod treće riječi je malo slovo prepravljeno u veliko, a između treće i četvrte riječi dopisano *gnatum* s naznakom gdje ga treba umetnuti. Također zadnja riječ stiha je precrtana i iznad nje napisano *auctum*.